

re, dum lucro apponit, si id servet, aliquid plus vix sibi sperare permittit, & usuris tanto libentius ut careat, a se impetrat. Tanta est vis veritatis, ut ex audacis Hæretici pectore hæc extorserit. Tametsi enim ille ea subinde adulterare Scripturarum sensa conetur; tamen hæc, quæ vel coactus confessus est, satis sunt ad magis firmandam sententiam nostram.

VII. Refellenda nunc essent commenta Nicolai Broedersen. At hæc innumera sunt. Nonnulla perstringam. Primum lib. 4. cap. 3. narrat, Dominicum SOTO existimare in laudato Lucæ textu non contineri præceptum: idque confirmat illius Interpretæ Italus. Quod quidem verum habet id primo Sotum asserere, sed is continuo subdit ibidem lib. 6. part. 1. art. 1. concl. 1. Præterea illa evangelica sententia subministrat vim argumento per locum a majori, nempe, quod si Christus consuluit, ut neque gratuitum donum speremus ab hominibus, quod licite possunt rependere, a fortiori consequitur, neque expectandum esse pretium usus, quod iustitia vetat. Quod argumentum supra inculcavimus. Perperam ergo Broedersen, eisque Interpretæ obtrudunt SOTI auctoritatem, quasi is negaret, evangelicam legem vetare usuram. Sive enim una, sive altera textus parte veritatem propugnet SOTO, vitiligatoris est aliqua obtrudere verba, quæ lectorem ad dubitandum inducant, num negaverit ille vetari usuram in Evangelio; atque adeo id negaverit, quod sine hæresi apertissima negari nequit.

VIII. Omnia Broedersen commenta eo tendunt, ut probet, Christum præcipere mutuam gratuitam indigentibus, minime vetare mutuam scænebre dandum mercatoribus divitibus. Inquit enim loc. cit. cap. x. §. 1. num. 4. Ex eo quod debeamus rerum nostrarum V. G. pecunie usum ex charitate donare indigentibus, non sequitur, usum illarum V. G. divitibus mercatoribus, aliisque non indigentibus, quibus usum ex charitate donari nullo jure debet, iusto ex peritorum iudicio, aut lege non esse vendendum pretio.

Itaque falsum est.... verba Christi, in quacumque accipiuntur explicatione, prohibere aliquid exigere pro usu pecunie a quocumque.... Apagæ ejusmodi sophisma, nonnisi dolo malo, ad fallendum nimirum incautos lectores, excogitatum. Audistin illuminati cerebri hominem; hominem qui se Catholicum jactare non erubescit? Hanc futilem distinctionem universæ antiquitati ante Calvinum, & Molinæum incognitam, jam supra rejecimus, & iterum infra luculentis Patrum testimoniis profligabimus.

IX. Alii Recentiores fuso calamo textum hunc interpretantur. Aliqua fide summa perstringam ex Italo Interprete Broedersiano. Is igitur in Opere Dell'impiego del danaro lib. 1. cap. 4. pag. 37. sic habet: *Mirabile cosa è, come sentenza dall'umano intendere così diversa, venga principalmente fondata sopra un detto, che significa tutt'altro, e che di tutt'altro intende, e che veramente a questa controversia non si riferisce. Ognun previene, che di quelle parole si tratta Mutuum date, nihil inde sperantes.... Et pag. 39. Come mai si fa entrar qui, e da che mai si ricava un precetto generale di non dare a niuno somme di danaro con frutto.... Et præterea pag. 41. subdit: *Ma considerando ancora precisamente le parole, di cui trattiamo, come si è potuto credere, che se il Salvatore avesse voluto dire senza esiger frutto, avesse detto Nihil sperantes? Ognun vede che avrebbe detto nihil exigentes, ovvero nihil lucrantes, non mai sperantes, perchè niuno ha mai parlato in tal guisa; l'usura, quale attualmente s'impone, non essendosi mai detta speranza. Post multa contendit nec Basilium, nec Ambrosium, nec Hieronymum, nec cæteros Patres hunc textum adversus usuram allegasse. Tandem, cum Broedersen, Dominici SOTO textum transcribit. Infra palam faciam, non modo Theologos omnes Catholicos, recensita commenta tamquam gravissimos errores improbare, sed vel hæreticos ipsos fateri. Patres Sanctos docere, moderatam usuram a Christo prohiberi.**

X. Unum

X. Unum obiter recordor, nempe novissimos istos commentatores, qui integrum Christi sermonem meditando inclamant, animum minime intendisse ad potissima divini ejusdem sermonis principia, quorum unum est vehemens Christi Domini adversus divites increpatio. Hæc siquidem præcedunt laudatum textum: *Verumtamen vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis. Væ cum benedixerint vobis homines. Secundum hæc enim favebant Pseudo-prophetis Patres eorum. Similia referunt Matthæus, Marcus, Joannes, & Paulus. Divitiarum contemptum Servator Divinus exaggerat. Divitibus formidanda minatur, periculumque æterni naufragii iisdem vehementer inculcat. Contra non modo juxta novissimos istos Scripturarum Interpretes illis inhiare lucro permittitur, sed ut facilius expleri cupiditas possit, thesauros prohibito cumulare, usurasque exercere conceditur. Si dixerimus, eos, qui talia scribere audent, ipsa prima evangelicæ legis elementa graviter ignorare, an æquo gravius quidquam pronuntia-verimus? Verum hæc obiter. Forte plura infra dabimus. Sciant etiam novissimi Interpretes isti, Tertullianum, Basilium, aliosque plures Patres, & Concilia Carthaginense 1. can. 13. Parisiense 6. can. 53. Lateran. 2. sub Innoc. III. can. 13. Lateran. 3. sub Alexand. III. can. 25. Avenion. can. 3. Albienf. can. 62. Mediolan. 1. cap. de usur. Lateran. sub Leone X. Sess. x. Alexandrum III. cap. Super eo extra de usur. Urbanum III. cap. Consuluit. atque Innocentium Tertium eodem titulo laudatum textum allegasse adversus usuram. Sciant denique, omnes Patres, omnes Theologos, semper docuisse utraque lege, & veteri, & Evangelica, usuras vetari. Quod autem hoc, aut alio textu; hoc, aut alio principio, id evincant, ad rem ipsam, quod attinet, perinde est. Tamen, ut Broedersen, qui se Catholicum ostentat, & tanta*

temeritate audent effutire nihil ad evincendam usuræ prohibitionem conducere textum evangelicum Lucæ, pudeat aliquantisper audaciæ suæ, lubet proferre in medium Canonem auctoritate gravissimum, quo sane os loquentis iniqua obstruitur. Igitur Concilium Lateranense sub Leone X. anno 1512. hæc definivit: *Dominus noster, Luca Evangelista attestante, aperto nos præcepto obstrinxit, ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem sperare debeamus. Ea enim est propria usurarum interpretatio, quando videlicet ex usu rei, quæ non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullo periculo lucrum, fructusque conquiri studetur. Quid ad hæc Broedersen, eisque Italus Interpretæ?*

§. XI.

Pyrrhonismus ab Authore Operis inscripti: Dell'impiego del danaro suis interpretationibus in divinam Scripturam inductus.

I. Non modo Author Operis Dell'impiego del danaro in erroneum sensum, omnium licet Doctorum Catholicæ Ecclesiæ consensu repugnante, detorquet Scripturæ divinæ oracula, verum etiam ea præjacet fundamenta, quibus admittis, nutat universæ Scripturæ auctoritas. Ex multis, quæ ille tum in Historia Theologica, tum in hoc opere scribit, species quædam Pyrrhonismi, & Septicismi consequi videtur in divinis Oraculis aut suscipiendis, aut rejiciendis. Pauca cursim delibabo. In dicto Opere Dell'impiego del danaro lib. 1. cap. 3. ubi hæc Levitici verba interpretatur: *Nec amplius, quam dedisti, postquam contra omnium Catholicorum sensum præfata verba commentatus est, hæc adjicit pag. 28. Se le parole ec. Nec amplius quam dedisti, non fossero incorporate, come sono, ma facefsero casa da se; talchè sembrasse venissero a imporre in universale di non esigere da chiunque sia, e non solamente frutto grave, ma niente di più quam dedisti; allora si risponderebbe potersi per ragioni*

gioni non dispreszabili sospettare, che quelle quattro sillabe quam dedisti, non ci vengono dall' Interprete, ma piuttosto da scorrezione, e fossero un aggiunta di antichi copisti, che si credettero quella, o simil parola esser necessaria a compir il senso. Di tal particella non c'è orma nel testo Ebraico, e neppur nella versione Greca, nè in verun' altra delle antiche. Præterea pag. 29. Della intrusione di quelle due parole non sarebbe da far maraviglia alcuna.

II. Plures paginas implet, ut istam verborum intrusionem evincat. Ut absurda, quæ ex hoc commento proficiuntur, perspecta habeas, considerandum est de Dogmate explicando negotium agi. Contendit Author noster, solam usuram mordentem, & immoderatam a Deo vetari. Altro quæ non si vede mai, se non rimproverar l' usura, che fra gli Ebrei correva qual era FURIOSA, E INSOFFRIBILE. Quoniam vero laudatus Levitici textus absolute, nulla sive pauperum, sive divitum distinctione facta, omnem usuram improbat; ideo confugit ad citatum commentum. Quod licet se se illud eruditionis gratia Author proponere asserat, non propterea minus perniciosum est vulgatæ nostræ authoritati. Accedit, quod verba laudata: *Nec amplius quam dedisti*, quæ leguntur in Levitico, repetuntur ab Ezechiele Propheta, ut ex dictis patet. Quare spiritus Scripturæ huc spectat, ut omnem omnino usuram, & a quocumque acceptam damnet. Dicat ergo oportet Adversarius, intrusa quoque esse Ezechielis verba, fateaturque, se, suam ut oraret causam, Pyrrhonismum in rejiciendis, aut admittendis divinis Oraculis invexisse.

III. Pejora sunt quæ scribit in hoc Evangelicum Oraculum: *Mutuum date nihil inde sperantes*. Inquit enim pag. 214. *Un precetto di tanta conseguenza, e che tanto influisce nel bene, e nel male delle famiglie, e degli stati, sarà appoggiato a una voce usata ACCIDENTALMENTE dal Traduttore Latino, che poteva ugualmente servirsi d' altra? S' egli dicea quæ commodate, in vece di mutuum da-*

te, come poteva dire, e come altre volte disse, tutta questa DOTTRINA del mutuo svaniva. Papæ! si etiam Interpreter dixisset: *Hæc est figura corporis mei*, loco aliorum verborum, *hoc est corpus meum*, tota lis de Eucharistia evanisset. Pergit Author. *Il Salvatore per altro non disse certamente mutuum, perchè parlava Siriaco. . . Il Vangelista non disse mutuum date, perchè scrisse in Greco. Præterea commenta, quæ in hunc textum lib. 1. cap. 4. congerit. Hæc, quæ indicavi, satis evincunt, Authorem istum Pyrrhonismum in divina Scriptura interpretanda invehere. Quid? casu, fortuito, accidentalmente, verba hæc, mutuum date, irrepere in Vulgatam nostram? Interpreter latinus absque ulla consideratione, accidentalmente, hæc verba, mutuum date, usurpavit? Quis Catholicorum similia umquam scripturavit? Perchè, scribit pag. 46. *dovremo aver per legge, e da doverci effettivamente eseguire, quel solo SENSETTO, che fa menzion del prestare? Le sentenze del Salvatore nostro, quali debbono servir di regola alla nostra vita, vanno sanamente intese. Alcune volte sono stimoli alla virtù eroica, e somma: alcune volte sono consigli, e non leggi: alcune volte convien sottintendervi la riserva delle circostanze: alcune volte non sono affermazioni precise, ma modi usati di favellare.**

IV. Hæc, & innumera alia similia congerit, ut demonstrat, nullum in Evangelio extare adversus usuram præceptum: quod erroneum commentum universæ Catholicorum doctrinæ adversatur. Porro hac interpretandæ divinæ Scripturæ libertate posita, quid firmum, quid inviolatum, quid certum in eadem deinceps habebitur? Theologorum quisque hoc jus explicandæ pro ingenio legis arrogare sibi poterit. Sed quid dico Theologorum? Laicorum quilibet referare divina arcana audebit, exemplo motus Authoris nostri, qui sublimiores divinæ Theologiæ controversias dirimendas sibi assumpsit, quin umquam prius eisdem studuerit, aut de eisdem cogitaverit. Idipsum, quod

quod certe prodigii specimen præfert, propriis illius verbis firmatum habeto. Hæc autem scribit in Introductione ad citatum Opus *Dell'impiego del danaro* pag. xv. *E' avvenuto ancora, che non pochi . . . m' abbian richiesto con gran premura di prendere questa materia per mano. Me ne sono difeso un pezzo, siccome quegli, che a tal punto non avea pensato giammai. In Præfatione quoque in editionem Historiæ Theologicæ pag. ix. hæc nobis perhibet. Benchè di tal materia ei (l' Autore) non ci avesse ragionato giammai, nè fattone studio particolare alcuno sopra di questa, non per tanto ec. Quis umquam similem agnovit hominem? Quis hic portenti aliquid non admiratur? Alterutrum fane dicamus oportet. Aut divinitus illi infusam scientiam: aut quæ ignoravit, typis prodidisse. Primum credere Scriptura vetat, nisi signis manifestis probetur. Alterum cæteris discutiendum relinquimus. Quod mihi dolet, meque pene conficit, est, quod vir iste in Tractatu *Dell'impiego del danaro*, om-*

nibus Catholicis se se opponit: doctrinæque non modo Ecclesiæ suæ particularis, sed universalis quoque bellum indicit; & in divino Verbo interpretando Pyrrhonismum invehit. Qua siquidem libertate ille aperte asserit innovatam esse sæculo XIII. in Ecclesia de usura doctrinam, eadem contendit alii contigisse innovationem in quacumque materia. Si enim in una, quidni & in alia id accidere potuit? Laxam de usura doctrinam tradidisse Scripturam, & Patres: rigidam vero severamque induxisse sæculi XIII. Doctores, ostendere conatur. Nihil ergo certum, nihil firmum, nihil inconcussum deinceps ex divina Scriptura colligere licebit, usque dum ratio interpretandæ Scripturæ, quæ in Opere *Dell'impiego del danaro* traditur, immunis a censura consistit: atque adeo illa stante, species Pyrrhonismi necessario consequi videtur, in ipsis divinis litteris interpretandis. Hæc recordari Lectoribus operæ pretiam existimavi. Omnia tamen Sapientum judicio submitto.

CAPUT IX.

Sancti Ecclesiæ Patres usuram omnem, sive parvam, sive a divitibus, sive a pauperibus perceptam improbant. Duplicis usuræ distinctio inventa a Calvino, Molinæo, & adoptata a Broederfen cum suis, in sanctorum Patrum nemine reperitur.

I. Omnium Patrum textus hic afferre minime in animo est, quod alii egregii viri fuso calamo hæc Patrum testimonia recensuerint. Nonnulla majoris momenti in alio Tractatu dabo. Pauca hic perstringam, ut suscepto muneri faciam satis. Et primum, Patres notionem, naturamque usuræ ex mutui contractu, lucro accedente, repetunt. Illam quippe vocat Tertullianus lib. 4. *contr. Marcion. c. 17. Fænoris redundantiam. Lactantius lib. 6.*

Divin. Institut. inquit: Plus accipere, quam dederis, injustum est. Clemens Alexandrinus lib. 2. Strom. Ex usuris pecunias colligere, non æquum esse, scribit. Basilii in Psalm. 14. usuram esse ait; Plus quam sortem accipere. Ambrosius lib. de Tob. cap. 13. Usura est quodcumque sorti accidit. Quod velis ei nomen imponas, Usura est. Hieronymus in 18. Ezechiel. te reum usuræ crimine damnat, si plus acceperis, quam dedisti: & Augustinus in Psalm. 36. si plus quam dedi-

disti, expectas accipere. Hæ sunt notiones, quæ SS. Ecclesiæ Patres nobis ex divina Scriptura erutas, & a majoribus suis acceptas tradiderunt.

II. Vestigium distinctionis duplicis usuræ illicitæ, & licitæ, noxiæ, & innoxie apud Patres nullum. Errasse Patres omnem usuram damnantes defendunt hæretici, ut infra palam faciam. *Nicolaus Brodersen*, ne hæreticus palam audiret, conatus est venditare Lectoribus, Patres usuram immoderatam dumtaxat, aut a pauperibus exactam, improbare; secus, ut vidimus supra, moderatam, & a divitibus solutam. Doctrinam *Brodersen*, seu *Calvini*, & *Molinæi*, amplexati alii sunt. Hi omnes non modo Patribus omnibus errorem injuria summa affingunt; sed usuræ notionem cum ejusdem effectu turpiter confundunt. Furtum suapte natura vitium est. Flagitiosum tam respectu pauperis, quam divitis est. Aliud est damnum, quod crimen consequitur, aliud, in quo criminis natura sita sit. Usura quippe apud Patres, apud Catholicos omnes, crimen, scelusque fuit semper.

III. Ineptissima igitur cavillatio *Brodersen*, & aliorum præfocatur. Patres in suis ad Fideles sermonibus, ut usuræ flagitium detestandum vividis coloribus repræsentent, damna, quæ illud consequuntur, uberi eloquentia exponunt, exaggerantque. Si quis de adulterio, de ebrietate, de ambitione, de homicidio, & de quolibet fere vitio, quod in proximum perpetratur, ad populum concionem haberet, solas ne vitiorum notiones perhiberet? Adulteris etiam mala gravissima, nempe successione confusionem, patrimonium legitimum hæredibus ereptum, injustitiam, infamiamque marito irrogatam, fidem thori violatam, & cætera hujusmodi, vehementi oratione complecteretur. Dicendum ne propterea, adulterium, marito consentiente, & nulla succedente prole, aut satis proviso nascituræ, neminique damno irrogato, innoxium esse? Hoc sane de usura affirmat *D. Brodersen*. Communiter in-

digentes, & attenuati pecunias mutuorum quærant. Avari homines ex istorum calamitate proventum faciunt, pauperum sanguinem sorbent, pellem excoriant, carnem populi Dei comedunt. Usura tunc, præter suam innatam injustitiam, inhumanitatem, crudelitatem, & feritatem addit; & non modo justitiæ, sed charitatis, & humanitatis leges violat. A divitibus exacta adeo horrendas calamitates non parit: & quoniam nihil ad commovendos inflectendosque animos efficacius conducit, quam exaggerare quæ sensus percellunt, magisque animi motus excitant; idcirco Patres, dicendi artem optime callentes, dum adversus usuram declamant, oppressos, voratosque pauperes depingunt, ut usuræ injustitiam, & inhumanitatem avaris hominibus exprobrent. Propterea ne usuram exactam a divitibus innoxiam pronuntiarunt? Quid, quod genuinas illius notiones nobis perhibent? Quid, quod usuras ab ipsis etiam divitibus, & negotiatoribus (quamquam non ita frequenter) damnent, atque execrentur? Cur autem non ita frequenter usuræ hujusmodi detestarentur a Sanctis Patribus, in causa fuit, quod ars perorandi id non postulabat; siquidem istæ haud ita passim serpebant, sicuti cæteræ pauperes opprimentes, devorantesque. Logica ergo *Nicolai Brodersen* in exponendis Patribus ineptissima est.

IV. Provocandi ergo sunt iterum homines isti, qui peculiari sane jure Sacrae Antiquitatis interpretandæ peritiam ostentant, ut vel vestigium in Scripturis, in Patribus, in Conciliis, istius duplicis usuræ nobis patefaciant. Nec *Calvini*, *Molinæi*, aliorumque cramben recoquant, loca obrudentes, in quibus pauperum oppressiones exaggerantur: quoniam, cur hoc factum sit, rationem, & quidem solidam dedimus. Sed loca perhibere debent, in quibus clare, aperteque dicatur, usuras exactas a divitibus, & mercatoribus innoxias, honestas, licitasque esse. Donec hoc non ostenderit, intelligant illi, se nullum nobiscum de usura certamen ini-

inire posse. Quoniam nos in medium textus ex Scriptura attulimus, qui absolute, & perspicue, nullaque adjecta limitatione, usuram quamlibet damnant. Ex Patribus quoque textus nonnullos dabimus.

V. Sed alia argumentatione Adversarios premimus. Aliquæ Romanæ leges usuras, non sane opprimentes, non immoderatas, non pauperum devoratrices, sed moderatas permiserunt. Patres omnes in has usuras investiti sunt. Quid illis facilius, quam populum instruere, & docere, usuras nimias, aut ab egenis exactas improbas esse: Mutuandum pauperibus, aut indigentibus gratis, & ex charitate, prout lex Christi jubet: Contra vero ad rem familiarem augendam, ad sustinendam familiæ onera, ad conservandam dignitatem, decorem, statum &c. scænerandum mercatoribus esse, distrahendas pecunias, non in negotiationem ipsam immediate exercendam, sed in personas, quæ illam negotientur hoc pacto, ut, salva forte, accessionem in singulos annos solvant. Hoc profecto docuissent, & docere expresse debuissent Patres, si has duas usuras, unam criminiosam, alteram innocentem, lex divina distingueret. Quid facilius illis fuisset, leges divinas simul & civiles confociare? Suspiciendum ne, Patres Sanctissimos, Dei lumine perfusos in instruendis Fidelibus eorum sollicitudine a Deo commissis, tam graviter defecisse? Tanti momenti distinctionem non docuerunt populos suos? Quin eorum conscientias tam immaniter gravarunt, angustiarunt, nihil inter usuras licitas, & illicitas distinguentes? Adeo ne improvidi, & ne quid gravius dicam, incauti Patres sancti, ut fidelium animas laqueis irretirent, ut scrupulos iisdem injicerent, & vana Religione obductis gravissimam peccati ansam vel in eo præberent, ubi peccatum non erat? Augustinus exponens *Psal. 70.* versiculum: *Quoniam non cognovi literaturam* (tempore eo legebatur, non cognovi negotiationes) vitia, fraudes, dolos mercaturæ describit, detestatur.

At continuo subjicit: *Ista hominum, non rerum peccata sunt. . . . ipsi mali sunt, non ars, quam profitentur.* Idem de usura dici potuisset, si usuram moderatam a divitibus, & iis, qui commode solvere illam valent, (quoniam ex pecunia scænebri & ipsi lucrantur) exactam, honestam, ac Dei lege probatam, Patres agnovissent. Eodem prorsus modo, ac de negotiatione scripsit Augustinus, dixissent uno ore: *Peccata hæc sunt scæneratoris, non scæneris.* At nullibi istius distinctionis meminere. Ergo distinctio isthæc inane commentum est, ante *Calvinum*, & *Molinæum* prorsus incognitum, quodque *Nicolaus Brodersen*, & ejusdem Interpres *Italus*, ex eodem *Calvino*, & *Molinæo* rescriptum adoptarunt. Aliquorum Patrum testimonia modo proferam.

TERTULLIANUS

lib. 4. contr. Marc. cap. 17.

*Hic nunc de scænore, cum interponit: Et si scæneraveritis a quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis? Percurre sequentia Ezechielis de eodem viro justo. Pecuniam, inquit, suam scænori non dedit, & quod abundaverit, non sumet, scænoris scilicet redundantiam, quod est usura. Prius igitur fuit, ut fructum scænoris eradicaret, quo facilius assuescetet hominem ipsi scænori sic forte perdendo, cujus fructum didicisset amittere. Hanc enim dicimus operam legis fuisse procurantis Evangelio. Quorundam tunc fidem paulatim ad perfectam disciplinæ christiænæ nitorem primis quibusque præceptis balbutientis adhuc benignitatis informabat. Commenta, quibus eludere hunc textum *Brodersen lib. 5. cap. 10.* nititur, prætereo, ne opus in immensum excreseat.*

S. CLEMENS ALEXANDRINUS

lib. 2. Strom.

De largitione, & communicatione, cum multa dici possunt, sufficit hoc dicere, quod lex prohibet fratri scænerari, fratrem nominans

minans non eum solum, qui ex iisdem nativis parentibus, sed etiam qui fuerit ejusdem Tribus; ejusdemque sententiæ, ejusdem verbi particeps, non æquum censens, ut ex pecuniis usuris legamus, sed laxis manibus, & animis gratificemur egentibus. Jam vero, qui lubenter largitur, satis magnas accipit usuras, quæ sunt apud homines pretiosissima, nempe mansuetudinem, benignitatem, magnificentiam, bonam famam, laudemque, & gloriam. Cavillatur Broedersen lib. 5. cap. 9. vocem egentibus, sed frustra, ut demonstratum est. Quid quod non pauperes modo, sed etiam divites non raro egent; egentque & mercatores etiam opulenti. Quid inde?

LACTANTIUS Divin. Instit.
lib. 6. cap. 18.

Pecuniæ, quam crediderit, non accipiat usuram, ut & beneficium sit incolume, quod succurrat necessitati, & absteat se prorsus alieno. In hoc enim genere officii debet suo esse contentus, quem oporteat alias ne proprio quidem parcere, ut bonum faciat. Plus autem accipere, quam dederit, injustum est. Quod qui facit, insidiatur quodammodo, ut ex alterius necessitate prædetur. At justus numquam prætermittet, quo minus aliquid misericorditer faciat, nec inquinabit se hujusmodi questu, sed efficiet, ut sine ullo damno id ipsum, quod commodat, inter bona opera numeretur. Item in Epitom. cap. 4. Non furabitur; nec omnino quidquam concupiscet alienum. Non dabit in usura pecuniam; hoc est enim de alienis malis lucra captare; nec tamen negabit, siquidem necessitas cogit, mutuari. Usuræ finitionem perhibet Lactantius. Numquid eam in excessu constituit? Absit. Hæc sunt illius verba. Plus autem accipere, quam dederit, injustum est. Broedersen lib. 5. cap. 14. obtrudit, cavillaturque verba misericordiæ & necessitatis. Sed frustra de more. Nam re ipsa gratuitum mutuum opus misericordiæ est. Et ei, qui pecunia opus habet, sive pauper, sive dives, res mutuatiæ creduntur. Alia vana excogitata Broedersen prætereo.

EUSEBIUS CÆSARIENSIS
In Psal. 14.

Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentes non accepit. Quia interdum contigit eum, qui jam commemorata gesta exsecutus est, circa munerum captationem, & usuram claudicare, ac ægritudine laborare, huic quoque morbo remedium applicat. Nam qui Regni Cælorum causa, & ex ipsa erga proximum suum amicitia, & benevolentia, sic probe se agit, is elargitur quidem, sed non ea mente, ut mercedem ab hominibus accipiat. Is enim sibi, ceu in thesauro recondit, sibi que reservat pro futura Dei remuneratione; Et munera super innocentes, non accipit. Is fortasse munus admittat, dum nihil molestiæ, detrimenti nihil offerentibus importet. Sin casu eveniat, ut in alterius detrimentum vergat, tunc si munera accipiat, omnia, quæ supra dicta sunt, prorsus evertit.

S. ATHANASIUS In Psal. 14.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui incedit sine macula. Docet quibus modis beatum hunc finem consecuturi sumus. Primo, quidem, si immaculata via incedamus, quæ est ipse Christus; Deinde, si opremur justitiam. Tertio si cor nostrum veritatis domicilium paremus. Quarto, si dolosa instructi lingua non simus. Quinto, si malum proximo non adferamus. Sexto, opprobrio proximum non superbe afficiamus. Septimo, si personam non accipiamus. Octavo, si juramenti fidem non violemus. Nono, SI NON FOENEREMUR. Decimo, quod est omnis complementum boni, si muneribus pervii non simus. Qui horum æquitatem, ac meritum ediderit, firmam, atque immotam bonorum donationem nanciscetur. Adeo decretoria sunt hæc Athanasii verba, ut Nicolaus Broedersen nihil reponere aulit lib. 5. cap. 16. nisi hoc futile commentum. „ Hoc solum ex istis Athanasii verbis colligitur, Davidem in hoc Psalmo docere, non esse exercendum illud fœnus, quod in lege

re-

„ vetatur. Anne veri colore dici potest, est, Athanasium per dicta verba sic explicasse leges Exodi 22. Si mutuum dederis populo meo pauperi &c. ut per populum pauperem... sint intelligendi ditissimi. Hæc audax interpretatio universam Prophetarum, & Patrum traditionem penitus evertit. Lex Moysis non explicanda juxta sensum Prophetarum, & Patrum: sed Patres, ac Prophetæ revocandi ad legem sunt. Quo hæc tandem recidunt? Huc sane, quod Prophetæ, & Patres aberraverint, absolute usuram damnando. Et ne illos errasse dicamus, interpretari debemus, eosdem improbasse usuram in sensu legis Mosaicæ, videlicet (ut illi volunt) respectu pauperum, non item respectu divitum. Porro hæc Broedersen, & ejusdem Itali Interpretis doctrina hæretica est, ut probatum est hactenus.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS
Homil. 41. in cap. 17. Genes.

Vide humanitatem Domini. In sensibilibus pecuniis prohibuit, ne quis usuram acciperet. Quare, & ob quam causam? Quia uterque magno damno afficitur. Nam debitor quidem inopia atteritur, creditor autem augens divitias, peccatorum accumulatur sibi multitudinem. Proinde ab initio olim Judæis crassioribus tale dedit præceptum, dicens: Non fœnerabis fratri tuo, & proximo tuo. Qua igitur excusatione digni erunt qui Judæis sunt inhumaniores, & post gratiam, & tantam a Domino benignitatem, inveniuntur iis, qui sub lege fuerunt, inferiores, immo pejores? Plurima alia prætereo, quæ sexcentis in locis Chrysostomus habet. Quæ in hunc textum congerit Nicolaus Broedersen lib. 5. cap. 25. evidentius patefaciunt, eum, & illius Interpretis Italum ab imis suffodere omnia traditionis fundamenta. Hæc sunt verba Broedersen loc. cit. num. 6. „ Procul dubio omnem usuram improbam interdicitam esse docet hic Chrysostomus. Sed anne sanctus ille Pater pro usuris criminosis habuit innoxias

„ nostras pecuniarum collationes, sive „ usuras, quæ inter peculiosos, nulla „ necessitate laborantes, sine ulla læsione, & fraude exercentur, istud „ colligendum est ex ratione, qua omnnes vitiosas usuras censet esse damnatas... Apertissimum est, rationem istam solas noxias, & opprimentes respicere; nullo modo innoxias nostras negotiationes. Dum Prophetæ sancti absolute usuras damnant, confugiunt Broedersiani ad legem Mosaicam. Dum Patres idem docent, malaque insuper designant, quæ usuram consequuntur, tum cavillantur, Patres damnare usuras, quæ damnnum, secus illas, quæ commodum inferunt. Quibus arbitrariis interpretamentis admissis, nutat omnium Patrum autoritas, omnisque evanescit traditio. Usuras istas negotiationis vocat Broedersen: ejus vero Italus Interpretes illas appellat fructus, & proveniunt. Nullum est, ut sæpius diximus, in tota antiquitate istius futillis distinctiunculæ, quam Calvinus, & Molinæus excogitarunt, vestigium. Mitto plurima alia commenta, quæ Broedersen confarcinat, ut doctrinam luculentissimam Chrysostomi obnubilet.

AUTHOR OPERIS IMPERFECTI
Homil. 12. in cap. 5. Matt.

Jubet nos Christus mutuam dare pecuniam, non tamen sub usuris: quia, qui sub usuris mutuum dat, in prima quidem facie sua videtur dare, revera autem non sua dat, sed alterius tollit. Nam videtur quidem necessitati succurrere, revera autem in majorem mittit necessitatem. De uno vinculo solvit, & multis vinculis atligat, & non propter proprium lucrum. Similis enim est pecunia usuraria aspidis morsui. Sicut enim qui ab aspidem percutitur, quasi delectatus vadit in somnium, & sic per suavitatem soporis moritur: sic & qui accipit sub usuris pro tempore delectatur, quasi qui beneficium accepit; & sic per suavitatem beneficii non sentit quomodo captivus efficitur. Nam sicut venenum aspidis latenter per omnia membra dis-

discurrit, & corrumpit; sic usura per totas facultates ejus discurrit, & convertit eas in debitum. Sicut enim fermentum modicum, quod mittitur in multam farinam, totam consersionem corrumpit, & trahit illam, & facit totum fermentum; sic, cum usura domum alicujus intraverit, totam substantiam ejus ad se trahit, & convertit in debitum. Lege plura in Homil. 38. in cap. 21. Matt.

S. BASILIUS Homil. in Psal. 14.

Inepta Broederfianorum commenta refelluntur.

I. Fuso sermone quascumque usuras five modicas, five immodicas, five a paupere, five a divite, five a mercatore exactas detestatur Doctor sanctus Homilia in Psal. 14. adversus fœneratores; ubi primum n. 1. explicat quid sit usura. Ezechiel id in maximis malis recenset, si fœnus, & QUIDPIAM ULTRA SORTEM ACCIPIATUR. Notione usuræ præmissa, plures personarum status distinguit; pauperum nempe, divitum, & mercatorum; & respectu omnium usuras improbat. Nicolaus Broederfian lib. 5. cap. 19. de more innumeris cavillationibus contendit, S. Basilium solas usuras devorantes & immodicas, vel a pauperibus perceptas damnare. „ Apertum est (inquit) „ S. Basilium in toto isto textu allo- „ qui pauperes, quibus opibus pollen- „ tes ex humanitate, & charitate sup- „ petiari debuerant: quod deinde la- „ tius inculcat “. Eadem profus obtrudit ejusdem Broederfian Italus Interpres lib. 2. cap. 1. pag. 88. Ora in questa Omilia null' altro fa il santo Padre, che detestare chi con le usure enormi riducea il prossimo in miseria, e chi da que' poveri le esigea, quali s'iam tenuti a soccorrere. Plura ibidem habet, quæ omnia eo pertinent, ut ostendat moderatas usuras a divitibus exactas non improbari a S. Doctore. Quam sint hæc a veritate aliena, & cum ipsa bona fide pugnantia, hi, quos nunc profero, S. Basilii textus luculenter evin-

cunt. Et primum S. Doctor sub ipsius Homiliæ initium, post datam usuræ finitionem, Broederfianorum cavillum sibi opponit. Fœneratores quippe hic loquentes repræsentat. Verum ille graves usuras MUTUÆ pecuniæ exigit: sed nos profecto aliquid remitemus, & MINORI daturi sumus fœnore. Arrigant hic aures Broederfiani. Ex pecunia mutua exigi usuras ait S. Basilium. Non ergo vox mutui (ut per transennam repetam) invecata est in usuræ finitionem sæculo XIII. quando cambiarono le doctrine, ut scribit Interpres Nicolai Broederfian. Sed S. Basilii textum rescribere pergamus. Talia confingens, verbisque ejusmodi blanditus misero, ac lenocinatus, ubi illum syngraphis obstrinxit, atque, præter urgentem inopiam, libertatem etiam viro abstulit, abiit. Plura ibi vibrat in fœnora a pauperibus exacta. Continuum. 2. usuras a divitibus exactas insectatur his verbis. Argentum qui accipit, primum quidem splendidus, ac hilaris est, & alieno flore oblectatus mutatione vite inclarescit. Lauti enim mensa est, vestis pretiosior, famuli splendidiore habitu induti, adulatores compotores, fuci domorum innumeri. Sed cum sensim diffluunt pecuniæ, tempusque progrediens secum fœnus advehit, tum ei requiem non afferunt noctes, non dies hilaris est, non sol jucundus, sed eum vite tædet. De usuris a mercatoribus perceptis sermonem ibidem habet. Quæ in ædibus habes perscrutatur: tua diligenter indagat commercia. Quid, quod S. Doctor conceptis verbis docet, neminem pauperibus fœnerari. Audi, quæ sequuntur. Quamquam videmus non necessarium indigos ad fœnus confugere: neque enim sunt, qui eis credant: at fœnore sumunt pecuniam homines, qui se in laxiores impensas, & in luxum inutilem effundunt.

II. Vera hæc sunt, inquit, Broederfiani. At quid contra nos? Basilium insectatur usuras, quæ familias desolant; minime illas, quæ divites homines reddunt. Hoc est ultimum istorum effugium. Sed iterum illi S. Basilium audiant, qui hoc pacto eos pudore suffundit. Atqui, inquis, multi etiam fœ-

nore

nore facti sunt divites. Quid respondet S. Doctor? At vero plures arbitror ad laqueos pervenerunt. Tu porro ditatos quidem respicis, strangulatos vero non numeras. Quis tam effrons, ut neget Basilium hic de usuris loqui, quæ commodum quandoque divitiarum afferunt? Et tamen non minus istas, quam cæteras usuras damnat. Ubi in tota hac Homilia Calvinianæ, seu Broederfianæ distinctionis vestigium? Ubi bona fides, ubi honestas, ubi pudor illorum, qui solas usuras opprimentes, & devastantes familias a Basilio improbari effugiunt? Vehementiori utique, ac fufiori sermone in usuras invehitur, quæ necessitatis occasione, non a pauperibus, quibus nihil pecuniæ creditur, sed ab hominibus, qui fundos, & bona habent, solvuntur. At simul usuras perceptas a divitibus, a mercatoribus, qui mutuatitia pecunia ditescere quandoque solent, rejicit, damnat, & clare detestatur. Duo verba Itali Interpretis Broederfiani transcribo. Veggiamo inquit lib. 2. pag. 90. che UNICAMENTE delle enormità, e dell'oppression de' poveri il più antico, e in questa materia il più accreditato (S. Basilio) favella. Sic iludatur fidei publicæ? Data interpretatio nec illi plene aridet; idcirco e vestigio subdit: Si potrebbe avvertire ancora, che degli usurieri di professione ei ragiona, di essi intendendo anche nell'epistola prima ad Anfilocchio. Broederfiani passim semetipsos antilogiis conficiunt. Si moderatum fœnus licitum, honestumque est, cur istius fœnoris publica professio infamis, cur turpis reputabitur? Quod plurimi eadem abutuntur? At plurimi arte mercatoria abutuntur: propterea ne turpis, & criminosa est ars isthæc?

S. AMBROSIUS Lib. de Tobia cap. 6.

Lepida commenta Authoris Operis inscripti: Dell'impiego del danaro in S. Ambrosii doctrinam.

I. Nihil nequius fœneratoribus, qui aliena damna, sua lucra arbitrantur; &

dispendio suo deputant quidquid ab aliis possidetur. Aucupantur heredes novos, adolescentulos DIVITES explorant, per suos adjungunt, se simulantes paternam, & avitam amicitiam, volunt domesticas eorum cognoscere necessitates. Si quam causam invenerint, accusant verecundiam, pudorem arguunt, quod non ante de se speratum, atque præsumptum. Sin vero NULLOS laqueos alicujus necessitudinis offenderint, intexunt Tabulas, ajunt nobile PREDIUM ESSE VENALE, AMPLAM DOMUM, ACCUMULANT PROVENTUS FRUCTUUM, ANNUOS REDITUS exaggerant, hortantur, ut coamant. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: utere ut tua: DE FRUCTIBUS EMPTÆ POSSESSIONIS PREDIUM MULTIPLICABIS, debitum reddes. Sermo hic est de pecunia mutuatitia impendenda in agris, in fundis emendis, qui uberes proventus pariant. Festiva, & inaudita sunt inventa, quæ afferunt Nicolaus Broederfian lib. 5. cap. 22., & ejusdem Italus Interpres lib. 2. cap. 105. & seqq. Eo omnia recidunt, ut ostendant, S. Ambrosium immoderatas improbare usuras. At vanissimam cavillationem his verbis retundit S. Ambrosius cap. 14. Et quia plerique refugientes, cum dederint pecuniam NEGOTIATORIBUS, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum, tamquam usuram, emolumenta percipiunt, ideo audiant quid lex dicat: Neque usuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum, quæ fœneraveris fratri tuo. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te PIE facere, quia a NEGOTIATORE, velut MUNUS, suscipis? Inde ipse fraudem facit in mercium pretio, unde tibi solvit in usuram. Fraudis illius TU Author, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudaverit. Et esca usura est, & vestis usura est: Et QUODCUMQUE sorti accedit, usura est: Quod velis ei nomen (di pro, di fructo, di provento) imponas, usura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? Cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur in-

K

cre-